

culture study. The features of perception and interpretation of M. Y. Lermontov's poem «Demon» by Ukrainian speakers are determined. The results of psycholinguistic experiment conducted among the bilingual philologists studying the Russian language and literature are analyzed.

Perception and understanding are regarded as two sides of the phenomenon. Variation in the perception of the same text by different informants is found. The results of the experiment show that the determining factors stipulating the perception and interpretation of Lermontov's poem "Demon" are informants' unbiased life experience, history knowledge, the convergence / divergence with the author's model of the world.

Key words: psycholinguistics, language personality, M. Y. Lermontov, perception, interpretation, the variation of perception, psycholinguistic experiment.

УДК 070: 372.461(051)

О. М. Цапок

СИНТАКСИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ ДИКТОРСЬКИХ ПІДВОДОК У РЕГІОНАЛЬНИХ ТЕЛЕНОВИНАХ

Статтю присвячено проблемі синтаксичної структури дикторських підводок у регіональних телевізійних новинах на прикладі інформаційних випусків, створених редакцією черкаської телекомпанії «ВІККА». У ході аналізу визначеної проблеми подано огляд наукових джерел із теми дослідження, констатовано, що синтаксична організація дикторських підводок як телевізійного тексту не вивчена. Акцентовано на тому, що такі підводки близькі до врізів у газетному тексті. У статті розкрито поняття «дикторська підводка», з'ясовано, що вона становить вступ до новинного сюжету, який відповідає вимогам стислості й змістової насиченості. Наголошено, що ці вимоги можна реалізувати за допомогою простих синтаксичних конструкцій обсягом 7-9 слів.

Результати проведеного аналізу дикторських підводок на телеканалі «ВІККА» засвідчили, що найпродуктивнішими для них є прості розповідні речення. Автори підводок активно використовують для їх синтаксичного оформлення прості двоскладні й односкладні (номінативні та неозначено-особові) речення, а також неповні еліптичні речення. Рідше вони вживають складні речення, які здебільшого мають дві предикативні частини. Такі конструкції лаконічно повідомляють основну новину й коротко розкривають окремі її деталі. Зазначено, що для змістового вираження висловлювань журналісти використовують непряний порядок слів. Усі теоретичні положення проілюстровано дібраними прикладами.

Ключові слова: синтаксична конструкція, просте речення, односкладне речення, складнопідрядне речення.

Постановка проблеми. Сучасні телевізійні новини становлять одне з основних джерел інформації про події в державі та за її межами. Відповідно до фахових стандартів вони повинні бути оперативними, точними, достовірними, заснованими на фактах, неупередженими, містити баланс думок. Подати інформацію в телевізійних новинах відповідно до зазначених стандартів допомагає композиція телевізійних сюжетів новинних та інформаційних програм. Важливе місце в ній займає підводка, або початок інформації на телебаченні, що має привернути увагу глядача до сюжету й спонукати переглянути телевізійний матеріал. Тому особливого значення набуває синтаксична структура дикторських підводок, завдяки якій цей структурний елемент тelenовин зацікавлює аудиторію, налаштовує на сприйняття телевізійного сюжету, допомагає зрозуміти його. Відтак синтаксичне оформлення дикторських підводок потребує докладного вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дикторській підводці як складнику телевізійних новин присвячено низку праць. Так, зміст поняття «дикторська підводка» та вимоги до її обсягу розкрив І. Куляс [3, с. 51]. А. І. Тернова охарактеризувала її з позиції текстового компонента телевізійного матеріалу, зазначивши, що дикторські підводки допомагають скомпонувати текстові матеріали в цілісну програму [5, с. 196]. Дослідники О. О. Князев [2, с. 37] та О. М. Спиридонова [4, с. 128] також розкрили функції підводки в тelenовинах. Здійснюючи аналіз синтаксичної структури дикторських підводок, ми врахували окремі теоретичні положення, викладені в роботі М. А. Дьомінової. Дослідниця вказує на подібність телевізійного мовлення до розмовного та на його діалогічність і спрямованість на адресата повідомлення [1, с. 54–56].

Визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми або напрямів дослідження. Актуальність нашого дослідження зумовлена потребою докладного аналізу синтаксичного оформлення дикторських підводок як важливого елемента новинного матеріалу та засобу

привернення уваги аудиторії до нього. Необхідність пропонованої роботи зумовлена відсутністю наукових розвідок, присвячених синтаксичному оформленню дикторських підводок до новинних сюжетів. Особливої уваги потребує вивчення зазначених елементів на прикладі регіональних телевізійних новин. Для аналізу обрано випуски новин черкаського телеканалу «ВІККА» як регіонального телевізійного мовника.

Мета статті – проаналізувати синтаксичні одиниці, використані в оформленні дикторських підводок до регіональних теленовин, дослідити типи речень, які найчастіше використовують телевізійники в них. Поставлену мету реалізовано за допомогою таких завдань: 1) схарактеризувати дикторську підводку як елемент композиції новинного сюжету й описати її функції; 2) з'ясувати вимоги до обсягу й мовного оформлення дикторських підводок; 3) розкрити синтаксичні особливості зазначених структурних елементів на прикладі випусків новин черкаської телекомпанії «ВІККА».

Виклад основного матеріалу дослідження. Дикторську підводку можна порівняти із заголовком до газетної публікації, зокрема в інформаційній замітці. Подібно до такого заголовка вона має анонсувати новину й привернути увагу до сюжету, у якому цю новину розкрито докладно.

Підводкою називають зачитаний ведучим вступ до сюжету, що має зацікавити глядача. Якщо реципієнт дослухає її до кінця, шанси на те, що й сюжет він перегляне повністю, значно зростають. Як зазначає О. М. Спиридонова, дикторські підводки відповідно до вимог теленовин повинні не лише анонсувати матеріал, але й пов'язувати сюжети між собою в єдину структуру телевізійних новин [4, с. 128]. Дослідниця порівнює зазначений елемент із врізом в інформаційній замітці. У її композиції цей елемент розпочинається відразу після заголовка й становить резюме, основний витяг зі статті. Таку ж функцію виконує дикторська підводка, що, коротко розкриваючи зміст сюжету в теленовинах, є стислим анонсом до нього.

За аналогією до зазначеного врізу дикторська підводка має відповідати на основні запитання: що відбулося? коли відбулося? де відбулося? за яких обставин? Композиція підводки, побудована як відповідь на ці питання, фактично схожа до композиції інформаційної замітки, структурованої у формі «перевернутої піраміди», основу якої становить найважливіше повідомлення, тобто головну новину, яку автор підводки повинен подати на початку.

Відповідно до описаної композиції, дикторська підводка є стислим текстом. Під час написання такого тексту до інформаційного сюжету її автор обов'язково повинен звернути увагу на обсяг матеріалу. Його обмежений хронометраж вимагає короткого подання новин, кожне речення в сюжеті має бути лаконічним: розкривати головну думку і пояснювати суть без надмірного заглиблення в деталі та зайвих слів. Ці вимоги стосуються і новинного сюжету загалом, і дикторської підводки до нього зокрема.

Синтаксична структура дикторської підводки сприяє дотриманню зазначених вимог: вона повинна містити зрозумілі й прості конструкції, що складаються з однієї чи двох предикативних частин. За твердженням І. Куляса, стандартом для підводки є речення із 7-9 слів. Зазначений обсяг речень зумовлений хронометражем усієї підводки, який триває близько 15 секунд, що становить 5-6 рядків тексту 14-им напівжирним кеглем. Лише в окремих випадках, коли, наприклад, необхідний «бекграунд» – фонові інформація, що розкриває деталі події в минулому, подає пояснення поняття або інформацію про героя сюжету, – вона може мати хронометраж 20-25 секунд, тобто становити 6-7 рядків тексту 14-им напівжирним кеглем [3, с. 51]. Реалізація вищевикладеного стандарту передбачає, що підводки потрібно писати максимально просто, зрозумілою для широкої глядацької аудиторії мовою.

У ході аналізу дикторських підводок до новин черкаського телеканалу «ВІККА» ми з'ясували, що за композицією, змістом та обсягом вони відповідають усім зазначеним вище вимогам. Під час дослідження синтаксичної структури текстів цих підводок виявлено, що найпродуктивнішими для неї є прості розповідні стверджувальні речення: *«Від завтра на Черкащині стартує четверта хвиля мобілізації. Цього разу вона відбуватиметься у три етапи»* («ВІККА-новини». – 19.01.15); *«Чигиринські активісти сьогодні прийшли пікетувати сесію обласної ради. Вони виступають проти кадрової політики обласних керівників»* («ВІККА-новини». – 21.01.15). Використання простих речень у дикторських підводках до регіональних інформаційних випусків дає змогу стисло повідомити основну новину, а також коротко розкрити окремі її деталі.

У простих реченнях проаналізованих дикторських підводок загалом переважає прямий порядок слів, відповідно до якого підмет розташовують перед присудком, узгоджене означення перед означуваним словом, додаток після слова, від якого він залежить, а обставини залежно від значення й способу вираження займають різні місця в реченні: *«Черкаські першокласники*

«моржують» на перервах. Щодня після занять малеча загартовує своє тіло й дух» («ВІККА-новини». – 31.01.15); «На Звенигородщині підприємці проводять реабілітацію для військової техніки» («ВІККА-новини». – 02.02.15). У наведених реченнях прямий порядок слів передає загальний зміст без спеціального наголошення на окремих їх компонентах.

Водночас варто зазначити, що досить часто порядок розташування слів у реченні є показником соціальної значущості факту. З огляду на таку значущість, автор дикторської підводки може ставити на перше місце в реченні ключове слово або групу слів, які містять основне інформаційне навантаження. Якщо автор такої підводки акцентує на певному аспекті події, він використовує зворотний порядок слів у реченні, тобто інверсію.

З'ясовано, що в низці простих речень телевізійники служби новин черкаського телеканалу «ВІККА» використовують непрямий порядок слів, логічно виокремлюючи член речення, який увиразнює зміст повідомлення. Наприклад, у синтаксичній конструкції «Посвідчення учасника АТО отримують усі бійці батальйону «Черкаси»» («ВІККА-новини». – 23.01.15) виразником смислового акценту є додаток посвідчення із неузгодженим означенням після нього. В іншому реченні за допомогою інверсії логічно виділено обставини: «Із передової на ротацию повернулися черкаські правоохоронці» («ВІККА-новини». – 20.01.15).

Реалізуючи завдання дослідження, ми з'ясували, що в дикторських підводках до новин на телеканалі «ВІККА» журналісти часто використовують прості неповні речення: «Замість депутатської приймальні – волонтерський центр» («ВІККА-новини». – 27.01.15); «З-під ворожих обстрілів – у мирні Черкаси додому» («ВІККА-новини». – 27.01.15); «Більше цікавого – у нашому огляді» («ВІККА-новини». – 05.02.15). Наведені конструкції кваліфікуємо як еліптичні, оскільки вони мають формальну неповноту – пропущено присудок, проте семантично ці речення повні й зрозумілі поза ситуацією та контекстом. Відсутність у них лексично вираженого присудка надає змісту зазначених конструкцій відтінку швидкості й інтенсивності, а дикторській підводці загалом бажаної лаконічності повідомлення та експресивної виразності.

Лаконічності дикторських підводок сприяє й використання в них односкладних речень. За нашими спостереженнями, найчастіше журналісти черкаського телеканалу «ВІККА» використовують односкладні називні та неозначено-особові речення. Перший тип речень зазвичай вони репрезентують на початку тексту підводки: «Підступна крига. Попри плюсовий температурний режим, любителів зимової риболовлі з льоду не зігнати» («ВІККА-новини». – 22.01.15); «Оновлене звучання. Черкаський рок-гурт вдихнув нове життя в симоненківський текст» («ВІККА-новини». – 23.01.15). Інколи підводки до новинного сюжету автори розпочинають із кількох односкладних номінативних речень, поєднаних безсполучниковим та сурядним зв'язком: ««Укропський сухпай», маскувальні сітки та збір гуманітарки. Черкаські «павучки» вже майже рік на волонтерській ниві» («ВІККА-новини». – 04.02.15). Використовуючи такі конструкції автори дикторських підводок досягають бажаної стислості тексту, зумовленої стандартами новинної тележурналістики. Уникаючи довгих описів, загальних висловлювань, журналісти за допомогою номінативних речень прямо вводять читача в контекст події, яку розкривають.

Досягти послідовності викладу, уникнути стилістичних і логічних нагромаджень в дикторських підводках до новин на телеканалі «ВІККА» журналістам допомагає використання односкладних неозначено-особових речень: «Майстер-класи рибалкам-екстремалам проводять прямо на Дніпрі» («ВІККА-новини». – 22.01.15); «Так обіцяють в обласному військкоматі» («ВІККА-новини». – 23.01.15); «У такому режимі працюють уже кілька місяців» («ВІККА-новини». – 27.01.15). Ці речення розкривають дію, суб'єкт якої відомий аудиторії із загального змісту дикторської підводки або з позамовних обставин, тож у реченні його опускають як несуттєвий факт, акцентуючи власне на події, що сприяє мовній економії та концентрації змісту в стислій формі висловлювання.

Зважаючи на вимоги до обсягу й змістової місткості дикторської підводки, автори текстів до новин телеканалу «ВІККА» рідко послуговуються простими ускладненими реченнями. Найчастіше синтаксичні конструкції ускладнюють вставними словами: «Зокрема, противляться призначенню на посаду голови Чигиринської РДА Олега Островського. Мовляв, цю кандидатуру лобіює Юрій Ткаченко» («ВІККА-новини». – 21.01.15); «На щастя, ніхто з рибалок-відчайдухів не постраждав» («ВІККА-новини». – 02.02.15). Використання вставних слів у дикторських підводках робить розповідь простою, як у розмовному стилі, близькою і зрозумілою для аудиторії. Крім того, ці слова надають змісту речень модальності й указують на їх зв'язок із попередньою думкою, на джерело думки, передають ставлення до змісту висловлення.

Використання в дикторських підводках усіх описаних вище синтаксичних конструкцій наближає такі тексти до розмовного стилю, для якого характерні прості й короткі речення. Така синтаксична структура зазначених текстів сприяє швидкому сприйняттю поданої в них інформації, натомість розлогі конструкції завадили б цьому, перетворивши текст підводок на складний і важкий для розуміння. На думку М. А. Дьомінової, прагнення використовувати в телевізійному мовленні прості синтаксичні форми є запорукою ефективної комунікації з аудиторією. Ці конструкції не містять двозначності, а потрібну експресивність диктори часто надають за допомогою інтонації [1, с. 55]. Мова телевізійного новинного медіатексту повинна задовольняти запити масової аудиторії щодо зрозумілості повідомлень, тому ведучі новин говорять так само, як розмовляють глядачі між собою в офіційних обставинах.

Однак повної тотожності між коротким монологом диктора, що передуює новинному сюжету, й усним висловлюванням немає. Попри схожість телевізійного мовлення з усним літературним мовленням, дикторська підводка добре продумана й підготовлена, натомість усне мовлення під час спілкування є спонтанним та не підготовленим.

Зважаючи на вимогу стислості в текстах дикторських підводок, у них рідко використовують складні речення. Це зумовлено ще й тим, що такі речення складно швидко сприйняти на слух і засвоїти інформацію, презентовану в них. У ході аналізу дібраних підводок ми з'ясували, що в основному складні речення мають дві предикативні частини: «*В управлінні ДАІ зустрічали 15 своїх співробітників, а міліціонери – 4-ри десятки своїх колег*» («ВІККА-новини». – 21.01.15); «*Аби запобігти трагічним випадкам, рятувальники вирішили виходити в рейди*» («ВІККА-новини». – 22.01.15). Констатовано, що в досліджуваних дикторських підводках переважають складнопідрядні речення, зокрема з підрядними означальними та з'ясувальними частинами. У першому типі речень підрядна частина поєднується з іменником чи займенником у головній частині: «*Розпочинає естафету Черкаська спеціалізована школа № 33, що носить ім'я Василя Симоненка*» («ВІККА-новини». – 23.01.15); «*Повістки отримуватимуть лише ті лікарі, які працюють у Черкасах та райцентрах*» («ВІККА-новини». – 05.02.15).

У складнопідрядних реченнях із підрядною з'ясувальною частиною вона підпорядкована дієслівним предикатам у головній частині. Важливо зазначити, що в більшості таких речень, використаних у дикторських підводках на телеканалі «ВІККА», підрядна частина стоїть перед головною: «*Як черкаські зустрічали своїх героїв, бачила наша Катерина Ковбій*» («ВІККА-новини». – 27.01.15); «*Чи оговталася Городище після того лиха, інспектував голова ОДА Юрій Ткаченко*» («ВІККА-новини». – 04.02.15). Таке нетипове розташування частин речення зумовлене прагненням розставити змістові акценти в повідомленні, основний факт у якому містить підрядна частина.

Наведені вище типи складних речень автори дикторських підводок чергують із простими реченнями. Варіювання різних за обсягом синтаксичних конструкцій сприяє кращому сприйняттю інформації, поданої в підводках до новинних сюжетів.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Підсумовуючи вищевикладені положення, зазначимо, що дикторські підводки на Черкаському регіональному телеканалі «ВІККА» є стислими, короткими й інформативними, максимально наближеними до усного розмовного мовлення, що відповідає вимогам до текстів таких підводок. Їх реалізації сприяє синтаксична структура дикторських підводок, у складі яких переважають прості речення, двоскладні й односкладні номінативні та неозначено-особові конструкції, а також неповні еліптичні речення. Складні речення для підводок журналісти використовують рідко, і такі речення зазвичай мають дві частини, що зумовлено прагненням лаконічно передати зміст повідомлення. Для акцентування на певному факті автори підводок використовують непрямий порядок слів чи нетипове розташування частин складного речення.

Пропоноване дослідження є спробою аналізу синтаксичного оформлення дикторських підводок і не претендує на вичерпність. Воно може бути продовжене в аспекті вивчення синтаксичної організації тексту загальнонаціональних та регіональних теленовин, а також із позиції синтаксичних особливостей радійних новин.

Список використаної літератури

1. Деминова М. А. Языковые и неязыковые составляющие телевизионного медиатекста / М. А. Деминова // Журналистский ежегодник. – № 2. – 2013. – С. 54–57.
2. Князев А. А. Основы тележурналистики и телерепортажа : учебное пособие / А. А. Князев. – Бишкек : Изд-во КРСУ, 2001. – 160 с.
3. Куляс І. Редактори – репортерам / І. Куляс // Телерадіокур'єр. – № 4 (19). – 2000. – С. 49–53.

4. Спиридонова Е. Н. Своеобразие единого информационного формата на российском государственном телевидении (на примере деятельности региональных филиалов ВГТРК) : дисс. ... кандидата филол. наук : 10.01.10 / Спиридонова Елена Николаевна. – Саранск, 2014. – 207 с.

5. Тернова А. І. Текстові компоненти телевізійного матеріалу / А. І. Тернова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Том 24 (63). – № 4. – Часть 1. – 2011. – С. 194–198.

Одержано редакцією 02.02.15

Прийнято для публікації 09.02.15

Е. Н. Цапок.

Синтаксическое оформление дикторских подводок в региональных теленовостях.

Статья посвящена проблеме синтаксической структуры дикторских подводок в региональных телевизионных новостях на примере информационных выпусков, созданных редакцией черкасской телекомпании «ВІККА». В ходе анализа указанной проблемы подан обзор научных источников по теме исследования, констатировано, что синтаксическая организация дикторских подводок как телевизионного текста не изучена. Акцентируется на том, что такие подводки близки к врезам в газетном тексте. В статье раскрыто понятие дикторская подводка, определено, что она представляет вступление к новостному сюжету, которое отвечает требованиям сжатости и смысловой насыщенности. Отмечено, что эти требования можно реализовать с помощью простых синтаксических конструкций объемом 7-9 слов.

Результаты проведенного анализа дикторских подводок на телеканале «ВІККА» засвидетельствовали, что наиболее продуктивными для них являются простые повествовательные предложения. Авторы подводок активно используют для их синтаксического оформления простые двусоставные и односоставные (номинативные и неопределенно-личные) предложения, а также неполные эллиптические предложения. Реже они употребляют сложные предложения, которые в основном имеют две предикативные части. Такие конструкции лаконично сообщают основную новость и коротко раскрывают отдельные ее детали. Отмечено, что для смыслового акцентирования высказываний журналисты используют косвенный порядок слов. Все теоретические аспекты проиллюстрированы подобранными примерами.

Ключевые слова: синтаксическая конструкция, простое предложение, односоставное предложение, сложноподчиненное предложение.

O. N. Tsapok.

Syntactic registration of the announcer liners in the regional television news.

The article is sanctified to the problem of syntactic registration of the announcer liners in the regional television news on the example of the informative producing created by the release of the Cherkassy broadcasting company of «VIKKA». During the analysis of the indicated problem the review of scientific sources is given on the topic of research, it is established that syntactic organization of the announcer liners as television text is not studied. It is accented on that such announcer liner is near to lead in the newspaper text. In the article a concept is exposed speaker liner, it is found out that she presents the prelude of the news plot, which answers the requirements of conciseness and semantic saturation. It is marked that these requirements can be realized by means of simple phrases by volume of 7-9 words.

The results of the conducted analysis of the speaker liners witnessed on the TV channel «VIKKA», that most productive for them are simple narrative sentences. The authors of liners actively use in their syntactic structure simple suggestions, and also incomplete elliptic suggestions. Rarer they use difficult suggestions that have two predicative parts mainly. Such constructions laconically report basic news and shortly expose her separate details. It is marked that for the semantic accenting of expressions journalists use the indirect order of words. All theoretical aspects are illustrated by neat examples.

Key words: phrase, simple sentence, complex sentence.